

MAGYAR-HOLLAND SZEMLE

TÁRSADALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP

FELELŐS SZERKESZTŐ:
VIDOR MARCEL

Szerkesztőség: VIII., ÜLLŐI-ÚT 4.
Kiadóh.: VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 78.
TELEFONSZÁM: 22—21., 128—83.

Mit tanítanak a hollandiak hazájukról

(Folytatás.)

Irta: Borosnyay Károly

A tenger árhulláma 6 nagy folyamtorkolati ágon nyomul fel a folyók medrébe, néhol annak fenekét 25—30 m. mélyre is kikotorva. A víz hatóránként felváltva hol a kontinens felé, hol az óceán felé áramlik. Ez az árözön (*getijrivier*). A folyamok e szakasza már nem folyó, de még nem tenger. A bejáratokat világítótornyok (Hollandia partjain összesen 13) és világítóhajók, a hajóutat és zátonyokat különböző alakú és színű boják jelezik. A széles deltaágakon 6 híd visz át, köztük a Moerdijknél levő 1400 m. hosszú, 13 pilléren nyugvó vasuti híd. Itt vannak a legerősebb gátak, melyek fenntartása rengeteg pénzbe kerül.

Noord-Brabant északnyugati és nyugati széle tengeri iszappolderekből áll. Itt sok a legelő, rét, füzes, nádas és répa-föld. A parti községek osztriga- és ajókahalászattal, cukorgyártással foglalkoznak.

A Rajna és a Maas deltája közt levő szigeteken a földmivelés virágzik. Itt már ugyancsak érezhető a belga hatás, úgy vallási, mint nyelvi tekintetben. E vidék legnagyobb városa *Dordrecht* (54.000 l.), fűrészmalomokkal, gépgyáarakkal, *Vlissingent* hajóforgalma, *Middelburg*-ot szép régi városháza teszi nevezetessé.

Hollandiának *tengeri éghajlata van*. Nyáron hűvös, télen enyhe. Bár északi fekvésű, a Golfáramlás miatt évi középhőmérséklete 10—11° C. Legmelegebb augusztus első fele (19° C.). Az uralkodó szélirány nyugati, mely esőt hoz. Hollandia keleti részén nyáron, nyugati részén ősszel esik a legtöbb eső. Az évi átlagos esőmennyiség 600—830 mm. között ingadozik. Legesősebb az Alkmaartól Leidenig terjedő szakasz, a Közép-Veluve és Dél-Limburg.

Mivel Hollandia a tengeri és a szárazföldi éghajlat hatá-

rán van, a közepes állapottól való eltérések gyakran és hirtelenül nagyok és a szél iránya szerint a tengeri éghajlat néhány óra alatt szárazföldivé változik. A tavaszi (májusi) fagyokat itt is ismerik. Hollandia éghajlata tehát Schmiling szerint a nagy nedvesség, a szélirány és a hőmérséklet szeszélyes váltakozása miatt, sem nem kellemes, sem nem egészséges és különösen a mélyebb területeken könnyen okoz köszvényt, csúzt és maláriát. A halálozás legnagyobb Dél-Holland mély-, láp- és iszapterületein.

A hollandiak *germánok*. A spanyolok ellen vívott élet-halálharc az északon és nyugaton lakó *frizeket*, a keleten lakó *szászokat* és a délen lakó frankokat egységes nemzetté kovácsolta össze. Holland tartomány nyelve lett a nederlandi irodalmi nyelv. Az embertípus a nagy folyóktól északra szőkehaju, világos szemű, magasabb termetű, míg azoktól délre és a dűnék mentén több a barna szemű, sötéthaju ember. A nép jellemének fővonásai: a szabadságszeretet, a vallásosság és családiasság, továbbá a praktikus érzék. E jó tulajdonságokkal szemben áll a kezdeményezés hiánya a túlságos flegmatikus vérmérséklet miatt s néhol az iszákosság. Iskolázottság dolgában a hollandiak a többi germán nép élén állanak. A lakosság 35 százaléka római katolikus, 58 százaléka protestáns, 2 százaléka zsidó, kiknek háromötöd része Amsterdamban lakik.

A 32600 km² területű országban kerek számban 7,000.000 ember lakik. Legsűrűbb a lakosság Dél-Hollandban (1 km²-enként 570), a legritkábban lakott Drente (77). Az átlagos sűrűség km²-enként 210.

Hollandia *alkotmányos királyság*. Székvárosa: *Gravenhage*, fővárosa: *Amsterdam*. A törvényhozó hatalmat a királynő két kamarás parlamenttel gyakorolja. A végrehajtó hatalmat 11 felelős miniszterrel és az államtanáccsal. Az igazságszolgáltatás a hágai főtanács (*Hoogen Raad*), 5 törvényszék (*Gerechtshoven*), továbbá az arondissements-rechtbank-ok és a Kantongerecht-ek közt oszlik. A birodalom 11 provinciából áll. Ezek nagyságuk sorrendjében a következők: Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel, Friesland, Zuid-Holland, Noord-Holland, Drente, Groningen, Limburg, Zeeland és Utrecht. Ezekben az autonómiát a tartománygyűlések, a végrehajtó hatalmat a királynő kommisszáriusai és a képviselőtestületek gyakorolják. A községeken a törvényhozó hatalom a községtanács, a végrehajtó hatalom a polgármesterek és az esküdtek kezében van.

Hollandia fénykorát a XVII. században élte, de még ma is 2 millió km² területű gyarmatbirtoka van, így a világ második gyarmatbirodalma.

Most éli reneszánszát! A múlt században különösen fel-

virágzott a földművelés és az állattenyésztés. Földjének 37 százaléka legelő (a legtöbb Frieslandban, 65 százalék; a legkevesebb Limburgban: 13 százalék), 27 százalék a szántóföld (a legtöbb Zeelandban: 62 százalék, a legkevesebb Frieslandban: 13 százalék), 8 százaléka erdő (leginkább Limburgban), 2.5 százaléka konyha- és virágoskert (itt Dél-Holland vezet), 16 százaléka terméketlen. Legtermékenyebb Zeeland, legterméketlenebb Drente. A bányászat csak szén- és sóbányákra szorítkozik és nem jelentős. A halászat a XVII. században jobb napokat is látott, de a heringhalászat már a múlt században megkétszereződött.

A hollandi ipar, bár nincs használható vasa, sem elég szene, — virágzik. Különösen ki kell emelni a szövő-fonó ipart, a mezőgazdasági ipart (sajt-, vaj- és cukorgyártás), a külföldi termények feldolgozása (kakaó, finom kőedény, gyémántcsiszolás) és a hajógyártást. Az utóbbi téren Anglia és az északamerikai Unió után a harmadik helyet foglalja el.

Kereskedelmi flottája, a gőzhajótársaságok (1920-ban 14 volt) megszorodása óta megnőtt, több mint 800 hajóból áll, másfél millió tonnatartalommal. Hollandia a világ árukereskedelmében a hatodik helyen áll. A kivitel főbb cikkei: vaj, sajt, fa, cserje, virághagyma és burgonyaliszt. A gyarmatárak közül a kávé, a dohány, a kinin, fűszerek, kakaó, kapok, bőrök, indigó, kopra, cink és arany. A behozatal főbb cikkei: a gabonafélék, liszt (Magyarországból is), vas- és fémárak, gyapju, pamut, fa, petróleum, zsír, faggyu és rizs.

Az anyagi jólét mellett felvirágzott a szellemi jólét is. Ismét vannak híres festői, világhírű énekesei és énekesnői, tudósai.

Végül meg kell tanulnia a hollandi diáknak azt is, hogy ha ellenség támadna hazájára, erre a tengertől elhódított és szivósan védett drága földre, szabadsága védelmére hol és miképp kell ráereszteni a tenger vizét és miképp öntheti ki az ellenséget. Hollandia egész stratégiai védelmi rendszerét jelzi ez a három szürke szó: *Nieuwe Hollandsche Waterlinie*. Azt is megtudja a diák, hogy hol vannak az erődök és hogy a honvédelem mibe, az összes országos kiadások $\frac{2}{9}$ részébe kerül.

Ime, ezt tanítják a hollandiak hazájukról. Láthattuk, hogy a tengertől nagynehezen elhódított földet milyen heroikus küzdelemben védik a víz ellen. Ez tette őket vallásosakká, önérzetessé, ez oltotta lelkükbe a mély haza- és szabadságszeretetet.

Sehol sem láttam ezt szebben kifejezve, mint *Bogaers: Holland* című költeményében:

Ons landje is plat, het is klein, het is nat,
 't Is koud en beneveld en zwemt in moerassen,
 Maar 't zij, hoe het zij, wij leven en vrij,
 Ons bindt slecht de wet en de wet maken wij,
 Ons Hollandje leev'! Ons Hollandje leev'!
 Ons Hollandje leev' met z'n poelen en plassen.

Geeft elders natuur een lucht van azuur,
 Den eeuwige lent onder bloemengewelven,
 Ons schamel gebied, wij ruiilen het niet!
 Geen volk, dat zoo fier op zijn vadergrond ziet.
 Ons Holland hoort ons! Ons Holland hoort ons,
 Ons Holland hoort ons, wij schiepen het zelveu.

Kedves poétánk, Vidor Marcel, költői fordításában:

Sik a hazánk és mocsaras, ködös,
 A nedves hideg benne örökös.
 Kis földjén mégis mi szabadon élünk,
 Törvényét tartjuk, mely a mi törvényünk,
 A mi Hollandiánk az Isten megáldja,
 Éljen mocsara és minden pocsolyája.

Adhattok nekünk azurkék eget,
 Örök tavaszt, mely virággal szegett,
 Nem cseréljük el mi országunk soha,
 Nincs nép, földjére mely oly büszke volna!
 Mi teremtettük meg, két kezünk munkája,
 A mi Hollandiánk az Isten megáldja.

Borosnyay Károly.

(Vége.)

A delfti bölc

— 1625—1925. —

Irta Nagy Iván dr.

MDCXXV esztendőben Párisban „cum privilegio regis“ megjelent egy hatalmas, vaskos munka: „De iure belli ac pacis libri tres in quibus ius naturae & gentium item iuris publicis precipua explicantur.“ És így épp most 300 esztendeje, hogy Hugo Grotius híres könyve *A háboru és béke jogáról* elhagyta a könyvnyomtató műhelyt. Három századdal ezelőtt iródott meg ez a halhatatlan mű, melynek új világszemlélete a népek jogairól forradalmi megújodást jelentett a hosszú, kegyetlenül véres és erőszakos háborúkkal elcsigázott Europa számára. Békét, jogot és igazságot vágytak országok, népek és emberek, kimerülvén és gazdaságilag is a tönk szélére jutván legyőzöttek és győztesek egyaránt. Párisból messze hallatszott a szó már akkor is és különösen felfigyeltek rája, ha „királyi jóváhagyással“ olyan férfi hallatta, kinek egy másik könyve: *De mare libero* — „A tengerek szabadsága“ már híressé tette a nevét, és aki amellet Svédországnak, vagy ami még tán több ennél: Oxenstierna kancellárnak követe a francia udvarnál. S így történt, hogy bár Róma indexre helyezte, még megjelenése évében új kiadásra volt szükség s százhatvan évvel később, 1785-ben, már a 45-ik kiadás volt forgalomban.

Korának egyik legnagyobb gondolkozója ez a hollandus, aki olyan utjelző cölöpeit verte le a nemzetközi jognak, amelyek mellett még ma is kitarthatunk. Az aligmúlt reneszánsz nagy alakjaival együtt ő is korán érett. Nyolcéves korában latinul versel, 12 éves sincs még s már Leidenben az egyetemen litteraturát, filozófiát, teológiát és jogot tanul és ugyanitt 1597-ben, 14 éves korában, kitűnő eredménnyel vizsgát tesz a matematikából, filozófiából és jogbölcseletből.

Nem sokkal ezután Nassau gróf, Hollandia követe a párisi udvarnál, magával viszi a delfti polgármester ifju fiát, aki egy évet tölt Franciaországban, jogi doktorátust szerez az orleánsi egyetemen és ismeretséget és barátságot köt nem egy akkori vezető francia elmével. Hazájába visszatérve, ügyvédskedik s a Holland Kelet-Indiai Társulat szolgálatában írja meg első két könyvét — nem kis éllel a spanyolok, portugálok és angolok ellen — *A hajók elkobzásának jogáról* és *A tengerek szabadságáról*.

A kezdődő vallásháboruban rosszul válogatja meg barátjait, akiket védelmezve, magát is elfogják, de „különös kegyelemből“ halál helyett csak életfogytiglani várfogságra ítélik. Egészen romantikus uton — egy ládában könyvek közé csomagoltatva — sikerül feleségének Loewenstein várából megszöktetnie és átsempészni Franciaországba.

A harmincéves háboru ekkor már romokba döntötte Európát, kiürítette a kincstárakat és nyomoruságba döntötte a népek sorát. Grotiusnak — aki Oxenstierna kancellár kérésére najlandó volt Svédország szolgálatába lépni, — Párisban alkalma nyilott nagy látószöggel figyelni az eseményeket, azok okait és következményeit. 1623-ban egy kis francia faluban, Balagny sur Thérainben elkezdte hát írni nagy munkáját, hogy új irányt szabjon a népek egymás közötti viszonyainak szabályozására. Két évig dolgozott a könyvén s nem hiába, mert az 1648-iki *westfaleni* békén már itt-ott látszik az általa megszövegezett elvek alkalmazása. *Könyve a nemzetközi jognak legelső kodifikálása* és telve olyan tétélekkel, melyekhez a valóságos életben csak most jutottunk el, illetve szeretnénk közeledni.

Három ilyen alaptételére itt is rámutatunk. Az állam mibenlétével foglalkozva, kifejti, hogy az állam fundamentumát egy „*contrat social*“-ban, társadalmi *szerződésben találja*, melynek alapján oly egyének szövetkeznek egymással, akik közösen *akarnak* élni. Epp ezért (300 évvel ezelőtt!) *a népek önrendelkezési jogának figyelembevételét követeli* és tagadja az államok ama szabadságát, hogy területük integráns részévé tehessenek egy más tartományt *lakóinak hozzájárulása nélkül vagy éppen akarata ellenére*.

A *keresztény* államok között is meg kell szünni az ok nélkül való háboruskodásnak. Felveti azt az eszmét, hogy *alakítsanak meg bizonyos nemzetközi areopágot, bíróságot*, mely hivatva legyen kivizsgálni azokat a felmerülő ellentéteket, melyek a „népek családjában“ visszavonást vagy éppen ellenségeskedéseket okozhatnak, próbálja meg azokat kiküszöbölni és fogantatosítsa is a hozott határozatokat. Mi ez, ha nem a *kötelező nemzetközi döntőbíró* eszméjének felvétele, sőt annak már büntető szankciók lehetőségével is való felruházása, ahová a valóságban csak a Népszövetség alapszövevényével jutott el a nemzetközi jog, s akkor is csak a győztes hadviselők diktátumára, akik a maguk érdekeinek oly szervezetét alkották meg benne, melyen át az emberiség szükséges szolidaritásának és a „barbár“ háborúk elleni humanisztikus gondolat diadalrajutásának álarca mögül úgy irányithassák a legújabb idők politikáját, hogy fegyverrel és árulással szerzett új birtokaikat véráldozat nélkül a jog és nagy emberi eszmék igazi céljaikat gazul palástoló jelszavai alapján örök időkre megtarthassák.

Grotius azonban mégsem volt olyan értelemben pacifista, aki háborút visel minden háboru ellen s a mindenáron való békének hive. Nem. Mivel egész jogbölcselete a természetjogon alapszik, igenis *megengedettnek tartja, hogy az államok éppen úgy, mint az egyesek, jogos és nagy érdekeik ellen*

történő minden erőszakos támadást erőszakkal utasítsanak vissza.

De jól meg kell gondolni az államoknak, hogy érdemes-e vért és aranyat áldozni minden apró-cseprő előnyért vagy sérelemért. Grotius *causa iusta*-t követel, amilyen „la légitime défense ou la résistance à l'oppression“: az igazának védelme vagy ellenállás a támadással szemben.

És a genfi és hágai konvenciókat messze megelőzve, fel-emeli szavát azok ellen a még mindig életben levő szokások ellen, melyek egy megszállott terület s lakossága felett való uralom mikéntjét teljesen a hóditók kényére-kedvére bizzák; tiltakozik a lefegyverzettek, hadifoglyok és a „nem-harcos“ ellenség legyilkolása ellen; nem tartja megengedhetőnek csak olyan épületek lerombolását, melyek a hadviselést tényleg gátolják, és hangoztatja a hadviselő felek adós voltát a magánosokkal szemben minden rekvirálás és lefoglalás esetén.

Olyan messzi horizontok aljáig jutott el ezeken a tételeken át Grotius, ahová valóságban mi csak most kezdünk tartani. A „delfti bölcs“ fenntartás nélkül megérdemli a *nemzetközi jog atyja* nevét. S hogy minden időkből mennyire ennek is tartották, mutatja, hogy egyedül a *De iure belli ac pacis*-ből idáig 80 kiadás és fordítás jelent meg, másik bölcséleti főművéből: *De veritate religionis Christianae* 79 s egyéb műveiből — pedig ez még nem teljes gyűjtemény — egyedül a hágai Palais de la Paix könyvtárában 225 eredeti kiadás és fordítás foglal helyet.

Gondolatai hosszú időközön át a legtermékenyebben hatottak a nemzetközi jog művelőire, a diplomatákra és államférfiakra, ami nem is csoda, hisz számos egyetemen külön tanszéket állítottak föl könyvének kommentálására.

Magyar-holland krónika

Az új hollandi követ

Németalföld volt budapesti ügyvivőjét, Van der Sande Bakhuyzent, a holland kormány Leiden város polgármesterévé nevezte ki. A hágai kormány a volt követ helyébe gróf van Oldenburg Bentink követségi tanácsost nevezte ki budapesti holland ügyvivőnek és megbizta az itteni követség vezetésével.

Egy hollandi újságíró Budapesten

Dr. Louis Meier hollandi újságíró, a „Nieuwe Rotterdamsche Courant“ munkatársa egy hónapot tölt Budapesten, hogy az itteni viszonyokat tanulmányozza.

Vreede János a Petőfi-Társaságban

A *Petőfi-Társaság Vreede János* hollandi királyi alkonzult, a „Magyar-Holland Társaság“ főtitkárát, legutóbb tartott közgyűlésén kültaggá választotta. Ez a választás elismerése *Vreede János* kiváló műfordítói munkásságának, melyel néhány örökbecsű Petőfi-verset hollandi nyelvre átültetett.

Köszönet Vilma királynőnek

Az elmúlt év őszén a Vilma királynő-uton megnyílt az első református elemi iskola. A dunamelléki egyházkerület határozatából *Ravasz László* dr. püspök, *Darányi Ignác* dr. titkos tanácsos, egyházkerületi főgondnok és *Némethy Károly* dr., titkos tanácsos, egyházközségi főgondnok aláírásával bőrbe kötött, gyönyörűen diszitett hódoló feliratot intéztek Vilma hollandi királynőhöz. Az oklevélben, melynek művészi diszitését *Fejes Sándor*, a Kálvin-téri egyház gazdasági hivatalának tisztviselője végezte, köszönetét nyilvánítja az egyházkerület, mert a királynő megengedte, hogy az új református elemi iskolát *Julianna holland trónörökösről* nevezzék el.

Martin Spanjaard sikere

Martin Spanjaard, a kiváló hollandi dirigens, a budapesti filharmónikusok francia estjén szép sikerrel vendégszerepelt.

Nemzetközi bazár Hágában

A nagy nemzetközi jótékonyági bazár március 23—25-én zajlott le Hágában. A holland osztály, mint az „Ujság“ tudósítója közli, valóságos tulipánkertnek látszott, közepén XVII. századbéli holland házzal, amelyen köröskörül tizenegy ablak volt. Ezek a tizenegy holland tartományt jelképezték. Gyönyörű ruháju hölgyek a holland provinciák festői viseleteit mutatták be. A holland keleti és nyugati gyarmatok is külön, ugynevezett indiai osztályt kaptak.

A Magyar Vörös-Kereszt almanachja

Most jelent meg a Magyar Vörös-Kereszt almanachja, mely ismerteti e kiváló intézmény szervezetét, működését és törekvéseit, hogy ezáltal a közönség érdeklődését felkeltse és a Vörös-Kereszt eszmei tartalmát a nemzet szívéhez közelebb hozza.